

**İRAN'IN GÜNEY VİLAYETLERİNDE YAŞAYAN YERLEŞİK
TÜRKLERİN NÜFUS VE YERLEŞİM YERLERİ**

**POPULATION AND SETTLEMENT LOCATIONS OF SETTLED
TURKS LIVING IN SOUTH PROVINCES OF IRAN**

Behruz BEKBABAYI*

Özet:

Kozmopolit bir ülke olan İran'da, İran Türklüğü hakkındaki çalışmalar her geçen gün hız kazanmaktadır. İran'da çeşitli Türk boylarının yaşadığı bilinmektedir. Ancak bu Türk boyları hakkında henüz detaylı bilgiler ortaya çıkmış değildir. Örneğin bunların Türkçenin hangi ağzını konuştukları, ağız özellikleri, dil atlası, yerleşim yerleri ve yerleşim özellikleri, folklor ve edebiyatları gibi bilgilerde eksiklik söz konusudur.

İran resmî istatistiklerinde her ne kadar titiz ve detaylı bilgiler yer alsada da etnik ve dil gibi bilgiler her zaman eksik kalmıştır. Dolayısıyla İran'da yaşayan etnikler ve konuştuğu diller hakkında bilgi edinmek kolay değildir. Bu nedenle sadece saha çalışmalarından ya da dolaylı yoldan bilgi edinmek mümkün olmaktadır. İran etnikleri ve özellikle İran'da yaşayan Türkler hakkında bilgi edinmek için sadece bu iki yol önümüzde kendini göstermektedir.

İran Türkleri hakkında söz konusu bilgileri edinmek için ön hazırlık olarak İran ordusu tarafından 1949'da yapılan bir istatistik var. Bu istatistikler İran ordusu tarafından on cilt hâlinde yayımlanmıştır. Şimdiye kadar İran'da yapılan resmî istatistiklerde sadece bu istatistikte etnikler ve onların konuştukları dil, sayıları, yerleşim yerleri ve üretimleri hakkında bilgilere yer verilmiştir. İran Türklerine ait bilgileri Tebrizli Albay Mahmut Penahiyan adlı bir şahıs bu istatistiklere dayanarak 1972 yılında dört cilt hâlinde yayımlamıştır.

Bu çalışmada yer alan İran Türkleri hakkındaki temel bilgiler, 1949 yılında yapılan bu istatistiklere dayanmaktadır. Bu istatistiklere dayanarak İran'ın güney vilayetlerinde yaşayan Türklerin yerleşim yerleri ve sayıları çizelgelerde verilip haritalar üzerinde gösterilmiştir. İran'ın güney vilayetleri; Khuzestan, Boyer Ahmad, Bushehr, Fars, Kerman, Hormozgan ve Sistan o Baluchestan vilayetlerinden ibatettir. Ancak Fars vilayeti bu çalışmanın dışında tutulmuştur. Ayrıca bu bilgiler yerleşim adları üzerinden 2011 istatistiklerine dayanarak karşılaştırılmıştır. Bu arada İran'ın güney vilayetlerindeki Türklerin bugünkü durumu tespit edilmeye çalışılmıştır. 1949 yılındaki bazı hatalara ve bilgi eksikliğine de değinilmiştir. O günkü bilgilerle bugünkü bilgilerin uyumsuzluğunun giderilmesine çalışılmıştır. Sonuçlar incelenip tartışılmıştır.

Bu çalışma İran'da Türklerin yaşadığı yerleri ve sayılarını belirlemeyi hedeflemiştir. Dolayısıyla gelecek çalışmalara, özellikle ağız çalışmalarına ve dil atlasları hazırlanmasına kolaylık sağlayacağı kanaatindeyiz.

Anahtar Kelimeler: İran Türkleri, Yerleşik Türkler, İran'ın Güney Vilayetleri, Türklerin Nüfusu.

Abstract:

Information about Turkic people living in Iran, a mosaic country, still remains confidential. Various Turkic tribes are known to be living in Iran, but there is no detailed information available about these people. For example, dialects of Turkic they speak, dialect features, language atlas, in habited areas and their characteristics, folklore and literature can be mentioned.

* Yrd. Doç. Dr., Allameh Tabataba'i Üniversitesi Türkoloji Bölümü – Tahran/İran
behruzbaba@yahoo.com

Although precise and detailed information may be found on the Iranian official statistics, information such as ethnic groups and their languages have always remained missing. Therefore, it is not easy to learn about the ethnicities living in Iran and the languages spoken by them. Hence, it will only be possible to obtain information from either field or indirect studies. As a result, to obtain information about the ethnicities of Iran, in particular Turks living in Iran, one has only these two options.

To begin with obtaining such information about Turks of Iran, a 1949 Iranian army survey can be used. The statistics have been published in ten volumes by the Iranian army. This work is, thus far, the only official survey in Iran containing information such as ethnicities and languages that they speak, their numbers, settlements and birth rates. Information concerning Iranian Turks is published by a colonel from Tabriz named Mahmoud Panahiyan in four volumes in 1972.

The basic information used in this article about Iranian Turks is based on the statistics from 1949 survey. Based on these statistics, settlements and the numbers of the Turks that live in south provinces of Iran will be summarized in tables and displayed on the maps. The south provinces of Iran are Khuzestan, Boyer Ahmad, Bushehr, Fars, Kerman, Hormozgan ve Sistan o Baluchestan. But this study is not contains Fars province. In addition, this information will be compared with the 2011 census statistics using the settlement names. In addition, an effort has been put into determining the current situation of Turks in the Fars province of Iran and some errors and lack of information present in 1949 survey is outlined. This paper attempts to resolve the discrepancies between present-day information and information from 1949. The results are discussed and analyzed.

This study aimed to determine the places and numbers of Turks living in Iran. Therefore, we believe that it will be convenient for future studies especially dialect studies and in preparing language atlases.

Key words: Turks of Iran, Settled Turks, South Provinces of Iran, Population of Turks.

GİRİŞ

Kozmopolit bir ülke olan İran İslam Cumhuriyeti'nde Fars, Türk, Kürt ve Arap gibi çeşitli ırklar farklı kültürleriyle bir arada yaşamaktadır. Yirmi birinci yüzyılın başlarında İran Türklüğü hâlâ birçok konuda ciddi araştırmalara muhtaçtır. Çalışmamıza konu olan İran'ın güney vilayetlerindeki Türkler hakkındaki bilgiler, Türklük çalışmalarına konu olmalıdır. İran Türkleri, özellikle güney vilayetlerindeki Türkler, hakkındaki bilgi eksikliği Türklük çalışmalarının önemli meselelerinden biridir. İran'ın Güney vilayetlerindeki Türklerin yerleşim yerleri ve durumları, Türkçenin hayatıyeti, dil değişimi veya dil ölümü akla gelen ilk sorulardandırlar. Bilimsel yollarla bu tür sorulara cevap aramak dilbilim sorunlarına çözüm bulmanın yanı sıra Türkoloji çalışmalarına katkıda bulunup çalışmalara yeni yön katacaktır. Bu çalışmalardan biri de İran'daki Türklerin detaylı yerleşim bilgileridir. İran'da birçok Türk gruplarının varlığı bilinmektedir. Örneğin Azerbaycan Türkleri, Horasan Türkleri, Türkmen Türkleri, Halaç Türkleri, Kaşkay Türkleri vs. Ancak detaylı yerleşim bilgileri, özellikle diğer etniklerle karışmaları ya da sınır bölgeleri bilinmemektedir. Bu çalışmada, İran'ın Güney vilayetlerinde yaşayan Türklerin yerleşim yerleri hakkında detaylı art zamanlı bilgi vermeye çalışılacaktır. İran'ın güney vilayetleri; Khuzestan, Boyer Ahmad, Bushehr, Fars, Hormozgan, Kerman ve Sistan o Baluchestan vilayetlerinden ibatettir (Harita 1). Ancak Fars vilayeti bu çalışmanın dışında tutulmuştur. Bir dilin hayatıyeti konuşurlarının maddi ve manevi hayatlarından bütünüdür, dolayısıyla Türkçenin bu bölgede nasıl bir hayat yaşadığını bilmek için onların bölgedeki maddi ve manevi varlıklarını tespit etmek gerekmektedir.

Ağız araştırmaları, özellikle tehlikede ya da ölüm döşeginde olan dil, lehçe ya da ağızları derleyip incelemek ve arşivlendirmek, dilbilimcilerin ve Türkologların sorumlulukları olan ve araştırmaları gereken konulardır. Çalışmamızı bu tür çalışmalara zemin hazırlayacağını düşünerek hazırlanmıştır.

Bu tür çalışmalar, İran'ın genelinde İran Türklüğü için çok önem arz etmektedir. Bu sebeple bu çalışma tarafımızca İran geneli için yapılmaktadır. Ancak araştırma verileri tek bir makaleye sığamadığından dolayı birkaç makalede ele alınacaktır. Bu nedenle makalelerin özet, giriş ve bazı bölümleri paralel, benzer ve bazen aynı bilgiler içermektedir.

1. İNCELEME

İran Halkının yaklaşık %40'ını oluşturan Türkler, İran'ın kuzeybatısında ve kuzeydoğusunda yoğun şekilde yaşamakla birlikte İran coğrafyasının her bir yerinde dağınık olarak serpilmiş bir şekilde yaşamaktadırlar (Bicbabaevi, 2012, s. 62). Ancak bugün İran etnikleri hakkında İran'ın resmî istatistiklerinde bilgi verilmemektedir. Dolayısıyla elde olan bilgilerin birçoğunun gerçeği yansıtamadığı kanaatindeyiz. Örneğin İran Türklerinin nüfus sayısı bazı tahminlere veya dolaylı yoldan hesaplamalara dayanmaktadır (Detaylı bilgi için bk. Bicbabaevi, 2012, s. 65-68). Ayrıca 2005 yılında yayımlanan İran Türklüğü adlı kitapta İran'ın Türk nüfusunun 30 milyona çıktığı belirtilmiştir (Kalafat, 2005). Bundan dolayı bugün erişilmekte olan sadece 1949 yılında Pehlevî hükümeti devrinde İran ordusu tarafından yapılan bir istatistik vardır. Bu istatistiklerde İran coğrafyasında yaşayan bütün etniklerin yerleşim yerleri hakkında bilgi verilmektedir. Bu bilgiler, yerleşim yerindeki ev ve nüfus sayısı, coğrafi konumları (adres), uğraştıkları meslekler, üretimleri ve konuştukları dili içermektedir. Bugün 31 vilayetten¹ oluşan İran, o zamanki idari bölümlere göre on vilayetten oluşmaktaydı. İstatistik bilgileri de her vilayet için ayrı olarak on ciltte verilmiştir. O zamanki durumun hassasiyetinin farkında olan Albay Alireza Penahiyan bu on ciltlik istatistiklerden Türklere ait yerleşim yerlerini içeren bilgileri dört cilt hâlinde toplayarak 1972 yılında yayımlamıştır. Elimizdeki bilgiler, bu istatistiklerin Türklerin yerleşim bilgilerini doğru yansıtmadığını göstermektedir. Zira Kohkuliye ve Boyer Ahmad ve Hormozgan vilayetlerinde kalabalık Türk nüfusu olduğu bilinmektedir. Kohkuliye ve Boyer-Ahmed vilayetinde Gachsaran ilinde Türklerin yaşadığı bilinmektedir (Gachsaran valiliği, s. 2017). Bunların varlığına bizzat kendimiz şahitiz. Ne yazık ki bu istatistiklerde bunlarla ilgili bilgilere ulaşamamaktadır. Ancak eldeki tek bilgi kaynağı bu istatistikler olduğundan bu istatistikler temel olarak ele alınmıştır. En azından bu istatistik, Türklerle ilgili nüfus ve yerleşim bilgilerini tam olarak olmasa da **gerçeğe yakın** bir şekilde yansıtmaktadır. Bu nedenle yayımlanan kitaplar aynı boy ve ebatlarda olsa da on ciltlik kitaplardan daha hacimli görünmektedir. Bu da dolaylı yoldan tahminî olarak Türklerin İran nüfusunun en azından yaklaşık %40'ını oluşturduğunu kanıtlamaktadır. Bu yazımızda İran'ın Güney vilayetlerindeki bugünkü Türkler hakkında verdiğimiz bilgiler karşılaştırmalı olarak bu dört ciltlik kitap ve İran'ın 2011 resmî istatistiklerine dayanmaktadır.

İran'ın kuzeybatısında yaşayan Türkler (Azerbaycan Türkleri) bütün ve bitişik arâzide yaşadıklarından dolayı şimdilik böyle bir çalışma öncüllüğü içerisine girmemektedir. Ancak İran'ın merkez, kuzeydoğu ve güneyinde yaşayan Türkler, bütün ve bitişik arâzide yaşamadıklarından dolayı İran Türkleri için ağız atlası ve ağız çalışmalarına zemin hazırlamak için öncelik arz etmektedirler. Bu doğrultuda yazımızda sadece güney vilayetlerinde yaşayan yerleşik Türkleri incelemeye karar verilmiştir. Diğer vilayetler bir makalenin

¹ İran idarî bölünmeler olarak 31 ostan (استان)'a bölünmektedir. Ostan birçok yerde vilâyet olarak çevrilmiştir. Ancak ostan birkaç ili içine alsa da vilâyet anlamına gelmemektedir ama biz burada karşılık olarak vilâyet sözcüğünü kullanacağız. Halbuki haritalarda görülen vilâyet sözcükleri tam olarak vilâyet anlamı taşımamaktadırlar.

hacmini aşacağından dolayı başka makalelerde değerlendirilecektir. Fars vilayeti İran'ın güneyinde olmasına rağmen bu makalenin dışında tutulmuştur. Zira Fars vilayetinde kalabalık bir Türk nüfusu yaşadığı için ayrı bir makalede çalışılmıştır.

Bu çalışmanın amacı İran'ın güney vilayetlerindeki yerleşik Türklerin yerleşim yerlerini incelemektir. Yani İran'ın güney vilayetlerindeki yerleşik Türklerin yaşadıkları köy ve kasabaları belirtmek ve nüfus bilgilerini paylaşmaktır. Bölgede yaşayan konargöçer Türklere ait bilgiler, bu yazının içerisine dahil edilmemiştir. Çalışmaya tabi tutulan vilayetler aşağıdaki haritada gösterilmiştir (Harita 1).

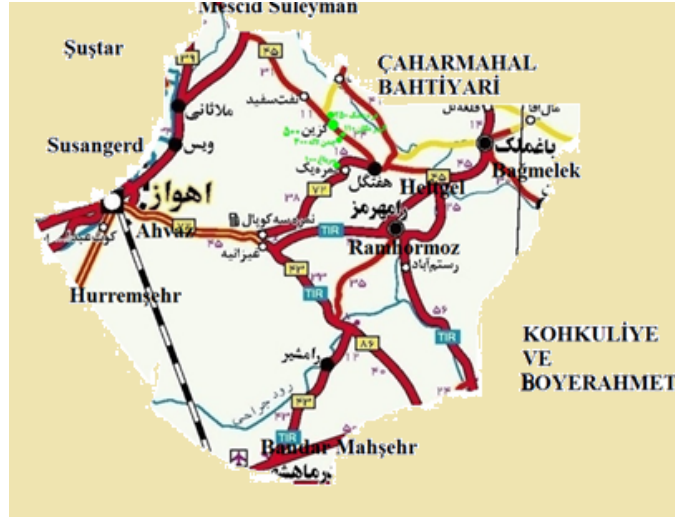

Harita 1: İran'ın Güney Vilayetleri

1949 verilerine göre güney vilayetlerindeki yerleşik Türklerin yerleşim yerleri aşağıdaki haritalarda yeşil kalemle gösterilmiştir. Haritalarda şehirler küçük kare ve köyler küçük yuvarlak işaretleriyle gösterilmiştir. Adları ise koyu siyah kalemle kenarlarında yazılmıştır. İran sitelerinden indirdiğimiz haritalar şehirler ile büyük ve önemli köyleri içermektedir. Küçük ve önemli olmayan köyler haritada gösterilmemiştir.

1.1. Khuzistan Vilayeti

1949 yılındaki verilere göre Ahvaz iline bağlı olan sadece beş Türk köyü tespit edilmiştir; Çemen Lâle, Dere Mehek, Ser Bağ, Gezber Mekân, Gezin. Aşağıdaki harita üzerinde bu köylerin yeri tespit edilmiştir.

Harita 2: 1949 Yılı Verilerine Göre Ahvaz İlindeki Türk Yerleşim Yerleri

• **Çemen Lâle:** Ahvaz Vilayetinin Heftgel ilçesinde bulunan Neft Sefid adlı kırsal bölgenin köylerinden birisidir. Köy sâkinlerinin dini İslam'dır ve mezhepleri Şiâ, dilleriyse Türkçe'dir. Bu köy Heftgel'in 13 km kuzeybatısı, Heftgel-Neft Sefid stabilize yolunun kenarında yer almaktadır. Köy halkının yetiştirdiği tarımsal üretim tahıldır.

• **Dere Mehek:** Ahvaz Vilayetinin Heftgel ilçesinde bulunan Neft Sefid adlı kırsal bölgenin köylerinden birisidir. Bu köy Heftgel'in 25 km kuzeybatısı, Heftgel-Neft Sefid stabilize yolunun 1 km batısında yer almaktadır. Köy sâkinlerinin dini İslam'dır ve mezhepleri Şiâ, dilleriyse Türkçe'dir. Halkın yetiştirdiği tarımsal ve hayvansal üretim şu öğelerden ibarettir: tahıl, süt ürünleri.

• **Ser Bağ:** Ahvaz Vilayetinin Heftgel ilçesinde bulunan Neft Sefid adlı kırsal bölgenin köylerinden birisidir. Bu köy Heftgel'in 16 km batısı, Heftgel-Neft Sefid stabilize yolunun 4 km batısında yer almaktadır. Köy sâkinlerinin dini İslam'dır ve mezhepleri Şiâ, dilleriyse Türkçe'dir. Halkın yetiştirdiği tarımsal üretim tahıldır. Köyün sâkinleri Kaşkâyiler'dirler.

• **Gezber Mekân:** Ahvaz Vilayetinin Heftgel ilçesinde bulunan Neft Sefid adlı kırsal bölgenin köylerinden birisidir. Bu köy Heftgel'in 16 km kuzeybatısı, Heftgel-Neft Sefid stabilize yolunun kenarında yer almaktadır. Köy sâkinlerinin dini İslam'dır ve mezhepleri Şiâ, dilleriyse Türkçe'dir. Halkın yetiştirdiği tarımsal üretim tahıldır. Köyün sâkinleri Kaşkâyiler'dirler.

• **Gezin:** Ahvaz Vilayetinin Heftgel ilçesinde bulunan Neft Sefid adlı kırsal bölgenin köylerinden birisidir. Bu köy Heftgel'in 23 km batısı, Heftgel-Neft Sefid stabilize yolunun kenarında yer almaktadır. Köy sâkinlerinin dini İslam-Şiâ mezhebidir, dilleriyse Türkçe'dir. Köy halkının yetiştirdiği tarımsal üretim tahıldır (Penahiyan, 1972, s. 3-5).

Görüldüğü gibi 1949 verilerden yola çıkarak az sayıda Türkçe konuşan şehir ve köy tespit edilip yeşil kelemle boyanmıştır. Ayrıca İran'ın bugünkü haritalarında bulunmayan yerleşik Türklerin yerleşim yerlerini bilgilere dayanarak tespit edip yeşil kalemle yazılmış ve aşağıdaki çizelgelerde de karşılaştırılmıştır.

1949 yılı idarî bölünmeleri Buşehr ilinde toplam 57 köy ve kasaba Türk topluluklarının yerleşim yeri tespit edilmiştir. Bugün ise Buşehr Vilayetinde yediyüzün üzeri yerleşim yeri bulunmaktadır. Haritadaki yerleşim yerleri ili değil vilayeti göstermektedir. Yani haritada açık yeşil renk ile gösterilen yerleşim yerleri 1949 yılında başka il ve vilayetlere bağlı olabilir. Haritada, vilayetteki şehirler ve köyleri irtibat yolları açısından gösterilmiştir. Şehirler küçük kare ve köyler küçük yuvarlak işaretleriyle gösterilmiştir, adları ise koyu siyah kalemle kenarlarında yazılmıştır. Haritada nüfusu az veya önemsiz olan birçok yerleşim yerleri gösterilmemiştir. Görüldüğü gibi 1949 verilerden yola çıkarak çok az sayıda Türkçe konuşan şehir ve köy tespit edilmiş ve yeşil kalemle boyanmıştır. Ayrıca İran'ın bugünkü haritalarında bulunmayan Türklerin yerleşim yerleri bilgilere göre tespit edilip yeşil kalemle yazılmış ve aşağıdaki çizelgede de karşılaştırılmıştır:

Çizelge 2: Buşehr Vilayetindeki Türk Yerleşim bilgilerinin Karşılaştırmalı Bilgileri (1949 ile 2011)

Köy veya Kasaba İsmi	1949 Verilerine Göre Nüfus Sayımı	2011 Nüfus Sayımı	Konum
Abşuli (Ābshūlī) آبشولی	190	●	Kangan'ın 119 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun 4 km kuzeyi. Bugün Fars Vilayetinde Lamerd şehrinin sınırları içinde kalmıştır.
Aşur (Āshūr) آشور	53	65	Kangan'ın 120 km güneydoğusu, Galehdar-Lar yolunun 5 km kuzeyi. Bugün Fars vilayeti sınırları içinde kalmıştır.
Aşi (Āshī) آشی	69	*	Ahram'un 36 km güneydoğusu, Khormoj Dağının doğusu
Güney Baba Hasan (Bābā Hasan Janūbī) باباحسن جنوبي	200	45	Deylam'in 6 km doğusu
Bariko (Bārīko) باریکو	96	67	Kangan'ın 126 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun 1 km kuzeyi. Bugün Fars vilayeti sınırları içinde kalmıştır.
Bağ Taç (Bāghtāj) باغ تاج	381	100	Borazjan'in 21 km doğusu
Bonyan (Bonyān) بنیان	452	195	Ahram'un 24 km güneydoğusu, Khormoj Dağının kuzey etekleri
Buşgan (Būshgān) بوشگان	5600	4181 2279	Kuzeyden Gisgan, Bozpar ve Sar Mashhad, doğudan Dalan ve Farashband ve güneyden Dere Veysi, Lar, Reis Gholam ve Shanbeh Dağları ile çevrilidir. Bucak olarak 4181 ve köy olarak 2279 kişi nüfusa sahiptir.
Bid (Bīd) بید	53	263	Kangan'ın 117 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun 1 km güneyi. Bugün Fars Vilayetinde sınırları içinde kalmıştır.
Pehlivan Koşi (Pahlevān Koshī) پهلوان کشی	100	1146	Ahram'un 24 km batısı
Terakeme (Tarākameh) تراکمه	7200	●	Kangan'ın güneydoğusu. Bugün Fars Vilayetinde Lamerd şehrinin sınırları içinde kalmıştır.
Yukarı Terakeme (Tarākameh-ye Bālā) تراکمه بالا	135	●	Kangan'ın 119 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun kenarı. Bugün Fars Vilayetinde Lamerd şehrinin sınırları içinde kalmıştır.

Aşağı Terakeme (Tarākameh-ye Payin) تراکمه پایین	200	●	Kangan'ın 123 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun kenarı. Bugün Fars Vilayetinde Lamerd şehrinin sınırları içinde kalmıştır.
Torman (Tormān) ترمان	117	592	Kangan'ın 117 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun 1 km kuzeyi. Bugün Fars vilayeti sınırları içinde kalmıştır.
Tel Hāndak (Tal Khandaq) تل خندق	200	●	Kangan'ın 122 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun kenarı. Bugün Fars Vilayetinde Lamerd şehrinin sınırları içinde kalmıştır.
Tenge Torman (Tange Tormān) تنگ ترمان	90	*	Kangan'ın 114 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun 2 km güneyi. Bugün Fars vilayeti sınırları içinde kalmıştır.
Cerri (Jarrī) جری	125	476	Kangan'ın 134 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun 2.5 km kuzeyi. Bugün Fars Vilayetinde sınırları içinde kalmıştır.
Cemğari (Jamghārī) جمغاری	206	51	Borazjan'ın 18 km doğusunda, Gisgan Dağının batı eteği
Çah Hacı Abul (Chāh Hājīabūl) چاه حاجی ابول	220	●	Kangan'ın 116 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun 1 km kuzeydoğusu. Bugün Fars Vilayetinde Lamerd şehrinin sınırları içinde kalmıştır.
Çah Reisi (Chāh Raeīsī) چاه ریسی	74	●	Kangan'ın 126 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun 1 km güneyi. Bugün Fars Vilayetinde Lamerd şehrinin sınırları içinde kalmıştır.
Çah Şih (Chāh Shikh) چاه شیخ	98	464	Kangan'ın 136 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun kenarı. Bugün Fars vilayeti sınırları içinde kalmıştır.
Çah Ali (Chāh Ali) چاه علی	60	●	Kangan'ın 115 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun 1 km güneyi. Bugün Fars Vilayetinde Lamerd şehrinin sınırlarının içinde kalmıştır.
Çah Kaidi (Chāh Qhā'edī) چاه قاعدی	129	●	Kangan'ın 129 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun kenarı. Bugün Fars Vilayetinde Lamerd şehrinin sınırlarının içinde kalmıştır.
Çah Kemal (Chāh Kamāl) چاه کمال	399	●	Kangan'ın 114 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun 1 km batısı. Bugün Fars Vilayetinde Lamerd şehrinin sınırları içinde kalmıştır.
Çah Gazi (Chāh Gazī) چاه گزی	100	321	Kangan'ın 114 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun kenarı.
Yukarı Çah No (Chāh Now Bālā) چاه نو بالا	77	●	Kangan'ın 117 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun 2 km kuzeyi. Bugün Fars Vilayetinde Lamerd şehrinin sınırları içinde kalmıştır.
Aşağı Çah No (Chāh Now Payin) چاه نو پایین	140	●	Kangan'ın 126 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun kenarı. Bugün Fars Vilayetinde Lamerd şehrinin sınırları içinde kalmıştır.
Hüseyn Abat (HosseinĀbād) حسین آباد	100	●	Kangan'ın 118 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun kenarı. Bugün Fars Vilayetinde Lamerd şehrinin sınırları içinde kalmıştır.
Hāfi (Khāfi) خافی	53	●	Kangan'ın 116 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun kenarı. Bugün Fars Vilayetinde Lamerd şehrinin sınırları içinde kalmıştır.
Hālu Mehmet Ali (Khālū Mohammadali) خالو محمد علی	94	362	Kangan'ın 128 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun 2 km kuzeyi. Bugün Fars vilayeti sınırları içinde kalmıştır.
Hāviz (Khāvīz) خاویز	1000	-	Doğudan Boshkan, güneyden Khormoj, kuzeyden Faryab ve Kalameh ve batıdan Tang Ahram Dağları ile çevrilidir.
Hātibi (Khatībī) خطیبی	130	●	Kangan'ın 122 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun 1.5 km kuzeyi. Bugün Fars Vilayetinde sınırları içinde kalmıştır.
Hālifeha (Khalīfehā) خلیفه ها	182	155	Kangan'ın 121 km doğusu, Ashkanan-Varavi yolunun kenarı
Hāndek (Khandaq) خندق	240	●	Kangan'ın 121 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun 2 km kuzeyi. Bugün Fars Vilayetinde Lamerd şehrinin sınırları içinde kalmıştır.

Dehşih (Dehshikh) ده شيخ	209	1281	Kangan'ın 132 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun kenarı. Bugün Fars vilayeti sınırları içinde kalmıştır.
Reis (Reīs) رئیس (ده) رئیس (یحیی)	100	215	Kangan'ın 126 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun 1 km kuzeyi. Bugün Fars vilayeti sınırları içinde kalmıştır.
Rud-i Faryab (Rood Fāriāb) رود فاریاب	432	1860	Borazjan'ın 36 km doğusu, Bozpar Dağının güneybatısı
Zengene (Zanganeh) زنگنه	220	69	Kangan'ın 115 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun kenarı. Bugün Fars vilayeti sınırları içinde kalmıştır.
Ziyaret (Zīyārat) زیارت	52	213	Kangan'ın 117 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun 1 km kuzeyi. Bugün Fars vilayeti sınırları içinde kalmıştır.
Ali Baba (Alibābā) قلعه علی بابا (علی بابا)	61	110	Kangan'ın 116 km güneydoğusu. Bugün Fars vilayeti Lamerd şehrinin sınırları içinde kalmıştır.
Kotboddin (Qotboddīn) قطب الدین	296	●	Kangan'ın 122 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun kenarı. Bugün Fars Vilayetinde Lamerd şehrinin sınırları içinde kalmıştır.
Kale Sigar (Qal'eh Sīgār) (سیگار) بالا (قلعه سیگار)	103	1241	Kangan'ın 137 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun kenarı. Bugün Fars vilayeti sınırları içinde kalmıştır.
Karzad (Karzād) کرزاد	330	157	Kangan'ın 133 km güneydoğusu, Ashkanan-Varavi yolunun kenarı. Bugün Fars vilayeti sınırları içinde kalmıştır.
Kare Muçi (Kareh Mūhī) کره موچی	149	1005	Kangan'ın 131 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun kenarı. Bugün Fars vilayeti sınırları içinde kalmıştır.
Kuşk (Koushk) کوشک	148	●	Kangan'ın 122 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun kenarı. Bugün Fars Vilayetinde Lamerd şehrinin sınırları içinde kalmıştır.
Kehurdan (Kahūrdān) کهوردان	292	●	Kangan'ın 118 km güneydoğusu Bugün Fars Vilayetinde Lamerd şehrinin sınırları içinde kalmıştır.
Geşi (Gashī) گشی	227	199	Ahram'un 25 km güneydoğusu, Khormoj Dağının eteği
Geşni (Gashnī) گشنی	109	35	Borazjan'ın 36 km kuzeydoğusu
Gesigan (Gasīgān) گسیگان	1500	- ilçe	Kuzeyden Maliheshi ve Jamileh, doğudan Bozpar ve Sar Mashhad ve güneyden Haft Maleh Dağları ile çevrilidir.
Lamerd (lāmard) لامرد	510 İl merkezi	83916 25131	Kangan'ın 122 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun kenarı. Bugün Fars vilayeti sınırları içinde kalmıştır. İl olarak 83916 ve il merkezi olarak 25131 kişi nüfusa sahiptir.
Laver (Lāvar) لاور	90	-	Kangan'ın 125.5 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun kenarı.
Leşhere (Lashkhareh) لشخه	136	141	Kangan'ın 113 km güneydoğusu. Bugün Fars vilayeti sınırları içinde kalmıştır.
Leşgun (Leshgūn) لشگون	85	383	Kangan'ın 114 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun kenarı. Bugün Fars vilayeti sınırları içinde kalmıştır.
Lerde (Lardeh) لرده	103	*	Khormoj'un 18 km doğusu, Gasigan Dağının batı eteği <u>Dashtestan (Borazjan) İlçesinin Erem Bölgesi</u>
Mehmet Kemali (Mohaamad Kamālī) محمد کمالی	53	●	Kangan'ın 123 km güneydoğusu, Lar-Galehdar yolunun kenarı. Bugün Fars Vilayetinde Lamerd şehrinin sınırları içinde kalmıştır.
Mir Hüseyini (Mīr Hoseynī) میرحسینی	91	●	Kangan'ın 125 km güneydoğusu, Ashkanan-Varavi yolunun kenarı. Bugün Fars Vilayetinde Lamerd şehrinin sınırları içinde kalmıştır.

Naḥah (Nākhāh) ناخاه	133	5 ²	Borazjan'ın 98 km doğusu, Gasigan Dağının batı eteği Dashtestan İlçesinin Erem Bölgesi
-------------------------	-----	----------------	---

Çizelge 2'de görüldüğü gibi 2 yerleşim bilgilerine bugünkü veriler üzerinden ulaşılmamıştır. 21 Türk köyü Lamerd şehrinin büyümesiyle şehrin sınırları içinde kalmıştır. Dolayısıyla Lamerd şehri iki dilli bir şehir olmalıdır. 18 köy ise bugün Bushher vilayeti sınırları dışında kalmıştır. Bunlar bugün Fars veya Hormozgan vilayetleri sınırları içinde kalmışlar. Bu ilde Türklerin yaşadığı 18 köy ya da kasabada nüfus artışı doğal seyrin altında tespit edilmiştir. Doğal artış seyri sadece 12 köy ya da kasabada tespit edilmiştir.

Bu ilde bugün Buşigan bucak statüsündedir. Lamerd bir il olarak Bushehr ilinden ayrılmıştır. Gesigan ilçesinin bilgilerine ulaşılamamıştır. Muhtemel ad değişikliğine uğramıştır.

İran'da diikat çeken göç vermeyip ve göç almayan birkaç köy tespit ettik. Bu zaman dilimi içindeki nüfus artışını karşılaştırdık. Dolayısıyla nüfus artışında doğal seyri en az 4 katında olmasını tespit edilmiştir. Örneğin yazarın da doğup yaşadığı Mobarakabak köyü ve komşu köyler olarak Baygut, Yulgunlu (eski ve yeni) ve Mecidabad 1949 yılında nüfus sayıları sırasıyla 1054, 940, 585 ve 45 kişi olarak tespit edilmiştir ancak 2011 yılında nüfus sayıları 4198, 3741, 3184 ve 540 kişi kaydedilmiştir. Dolayısıyla nüfus artışı 4, 4, 4.5 ve 12 olarak tespit edilmiştir.

1.4. Hormozgan Vilayeti

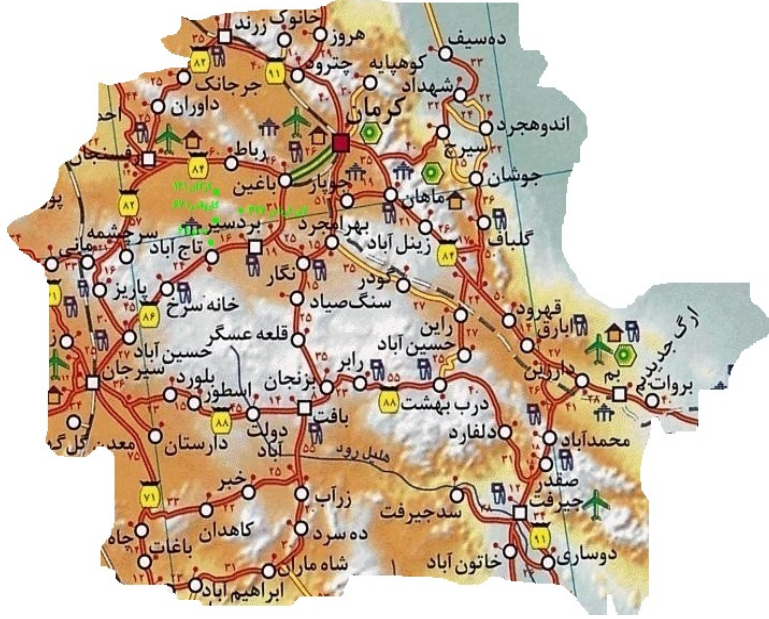
Harita 4: 1949 Yılı Verilerine Göre Hormozgan Vilayetindeki Türk Yerleşim Yerleri

Haritada açık yeşil ile gösterilen yerleşim yerleri 1949 yılındaki Kaşkay Türklerinin Hormozgan vilayetindeki uzantısıdır. Görüldüğü gibi tam Buşehr ve Fars vilayetlerine yakın bölgelerdir. Ancak diikat çeken en önemli nokta vilayetin merkezi olan Bender Abbas (Bandarābbās) limanında ve çevresinde yaşayan Türklerin yerleşim bilgilerinin 1949 yılındaki istatistiklerde yer almamasıdır. Yeşil kalemle yazılan köyler ise 1949 yılındaki Buşehr iline bağlıydılar. Dolayısıyla bugünkü Buşehr vilayeti bilgileri içinde değerlendirilmiştir.

² Bu köyün adı şimdiki nüfus verilerinde bulunmamasından ötürü adı geçen bölgelere yakınında isim benzerliği olan köyün nüfus sayısı eklenmiştir.

1.5. Kerman Vilayeti

Kerman Vilayetinin yaklaşık beş binin üzeri yerleşim yerlerinden sadece **dördü** Türklere ait yerleşim yerleri tespit edilmiştir.

Harita 5: 1949 Yılı Verilerine Göre Kerman Vilayetindeki Türk Yerleşim Yerleri

Çizelge 3: Kirman Vilayetindeki Türk Yerleşim Yerinin Karşılaştırmalı Bilgiler

Köy veya Kasaba İsmi	1950-1952 Verilerine Göre Nüfusu	2011 Nüfus Sayımı	Konum
Deh Nov (Deh Now) ده نو	65	83	Sait Abat'ın 85 km kuzeydoğusu, Kerman-Sircan stabilize yolunun 6 km kuzeyi
Kervansaray (Kārvānsarā) کاروانسرا	67	18	Sait Abat'ın 81 km kuzeydoğusu, Kerman-Sircan stabilize yolunun kenarı
Kergan (Kargān) کرگان	121	-	Sait Abat'ın 100 km kuzeydoğusu
Lay Kerbas (Lāy Karbās) لای کرباس	327	-	Sait Abat'ın 89 km kuzeydoğusu, Kerman-Sircan stabilize yolunun 2 km güneyi

Çizelge 3'te görüldüğü gibi sadece iki köyün bilgilerine ulaşılmıştır. Bu köylerde de nüfus kaybı tespit edilmiştir.

1.6. Sistan ve Beluçestan Vilayeti

Sistan ve Beluçestan Vilayetinde 1949 yılındaki veriler üzerinden Türklerin yerleşim bilgilerine ulaşılmamıştır. Halbuki vilayet merkezi olan Zahedan şehrinde Türklere ait büyük ve modern camî bulunmaktadır. Bunların burada yaşadıklarına kendimiz şahit olduk. Ancak tarihleri ve benzeri gibi bilgilere henüz ulaşamadık. Yine kanaatimizce sahaya inmek en güvenli yöntem olacaktır.

2. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Mahmut Penahiyan kitabında maddelerde yerlilerin konuştuğu dili bazen Türkçe, Farsça ve Türkçe, Türkçe, Lorca ve Arapça ve bazen üçü beraber yani Türkçe, Lorca ve Farsça olarak belirtmiştir. Kendisi de belirttiği gibi yerleşim yerlerinde bu dillere mensup olan kişilerin yaşadığı anlamına gelmemektedir. Bu köylerde yaşayan Türkler Farmlar, Lorlar ve Araplarla komşu olduklarından dolayı birçoğu bu dilleri bilip konuşmaktadırlar. Ancak bugün il veya ilçe statüsüne gelen yerleşim yerlerinde Türkler diğer etniklerle beraber yaşamaktadırlar. Zira bunlar merkezlik statüsüne geldiklerinden dolayı göç alma durumuna geldiği düşünülmektedir. Zaten istatistikler ve nüfus artışı doğal olmayan ilçeler ve iller bunu ispatlamaktadır. Tecrübelerimiz böyle ikidilli durumlarda ikidillik durumunun sabit kalmayıp Farsça yönünde tek dillilik gerçekleşeceğini göstermektedir.

Dolaylı yollardan İran için bu zaman süreci içinde nüfus artışının en az 5 veya 6 kat olması gerekmektedir. Ancak tespitlerimizde birçok yerleşim yerinin nüfus artışı beş katın altında tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra birçok yerleşim yerinde artış yerine nüfus kaybı kaydedilmiştir. Üstelik haritalarda ve İran'ın Merkez İstatistik kurumunun verdiği bilgilerde tespit edemediğimiz yerleşim yerlerinin 1949 yılındaki nüfus sayıları çoğunlukla 200 kişinin altındadır. Muhtemel bilgilerine ulaşamadığımız yerleşim yerlerinde bugün artık yerleşim bulunmamaktadır. Dolayısıyla İran'ın güney vilayetlerinde yerleşik şekilde yaşayan Türkler için birçok yerleşim yerinde doğal nüfus artışı olmaması, birçok yerleşim yerinde nüfus kaybı ve yerleşim yerinin boşalması kaydedilmiştir. Herhâlde nüfus hareketinde sözünü ettiğimiz Türkler başka yerlere göç etmiş olmalıdır. Bundan da onların iki dilli olup zaman içinde Farsça yönünde tek dilli olacakları öngörülmektedir.

Toplumdilbiliminde nüfus hareketi, iki dillilik, dil değişimi gibi olaylar doğal karşılanmaktadır. Ancak insanların manevi mirası ve Türkçenin zenginliğini korumak adına bir an önce yerleşim yerlerini ve nüfus sayılarını tespit ettiğimiz yerlerde derlemeler ve incelemeler yapılmalıdır. Özellikle tehlike altında olan bölgeler daha önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Bicbabaevi, B. (Bekbabayi, B.) (2012). *Malekan (Melek Kendi) İli Ağzı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bicbabaevi, B. (Bekbabayi, B.) (2012). İran Türkolojisi Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi: Tezler, *Modern Türklük Araştırmalar Dergisi*, 9 (2), 119-143.
- Bicbabaevi, B. (Bekbabayi, B.) (2014). İran Türk Ağzılarının Bilinmeyenlerinden Bir Diğeri. *Selefler ve Xelefler I Beynelxalq Simpoziumu*. Bakı: Azerbaycan Milli Elmler Akademiyası ve Qafqaz Universiteti.
- Kalafat, Y. (2005). *İran Türklüğü-Jeokültürel Boyut*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Penahiyan (Tebrizi), M. (1972). *İran Türklerinin Milli Coğrafi Ansiklopedisi*, C. IV.
- Gachsaran, 2017: <http://www.amar.org.ir/1385fgachsaran-kb-p.ir/portal/home/> نتایج سرشماری/جمعیت به تفکیک تقسیمات کشوری-سال-سرشماری-عمومی-نفوس و-مسکن